

Pasado y Memoria. Revista de Historia
Contemporánea

ISSN: 1579-3311

pasadoymemoria@ua.es

Universidad de Alicante
España

MONLLEÓ PERIS, ROSA

HEARD, Martha E., Salir del silencio. Voces de Càlig. 1900-1938, Benicarló, Onada
edicions, 2013, 216 pp.

Pasado y Memoria. Revista de Historia Contemporánea, núm. 13, 2014, pp. 388-391
Universidad de Alicante
Alicante, España

Disponible en: <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=521551967024>

- Cómo citar el artículo
- Número completo
- Más información del artículo
- Página de la revista en redalyc.org

redalyc.org

Sistema de Información Científica

Red de Revistas Científicas de América Latina, el Caribe, España y Portugal

Proyecto académico sin fines de lucro, desarrollado bajo la iniciativa de acceso abierto

de los movimientos revolucionarios (sobre todo después del éxito de Lenin en Rusia) o el auge de los movimientos fascistas no se pueden explicar sin la Primera Guerra Mundial. España, tal y como sostiene Fuentes Codera, ocurrió algo parecido, a pesar de que en España el impacto de la contienda fue, como no puede ser de otra forma, mucho menor. De hecho, el autor alude a una “decepción” general –u “oportunidad perdida”– (p. 213) en la inmediata posguerra, ya que ni se llevó a cabo la ansiada regeneración ni se consiguieron aplacar las protestas de signo nacionalista o revolucionario. El autor, por tanto, insiste en que la Gran Guerra influyó de forma notable en España, entre 1914 y 1918 y también posteriormente.

Esta obra reivindica los puntos de conexión que existieron entre una España aparentemente aislada y el contexto bélico europeo. Por otra parte, también pone en valor el papel que jugó un mundo intelectual que intentó darle un significado a la primera gran guerra del siglo XX. El esfuerzo de Fuentes Codera en sintetizar todas las corrientes de opinión, la posición –no siempre cómoda– del Ejecutivo o el peso creciente de la prensa para conformar una opinión pública, ha dado como resultado un libro que, sin lugar a dudas, será imprescindible para iniciar nuevas investigaciones sobre los múltiples lazos que existieron entre una España neutral –pero con de-

recho a opinar– y un mundo exterior que empezaba a resquebrajarse.

GUILLERMO J. PÉREZ
CASANOVA
Universidad de Alicante

HEARD, Martha E., *Salir del silencio. Voces de Càlig. 1900-1938*, Benicarló, Onada edicions, 2013, 216 pp.

L'autora d'aquest llibre és una hispanista romàntica, que com altres nord-americans i nord-americanes tenen la segona residència a Càlig i volen gaudir del nostre clima, de la nostra gent i de la nostra cultura i manera de viure. Martha estima aquestes terres i també el Mediterrani blau, lluminós, tranquil i gens melancòlic com pot ser l'Atlàntic, més gris i revolt.

A lo llarg del seu llibre, l'autora afirma la sort que ha tingut de trobar un poble que li ha contat històries utòpiques del període de la República i de la Guerra Civil, que els seus veïns i veïnes van mostrar en aquell període un compromís ètic i polític per a transformar la societat. Però jo crec que també Càlig ha tingut la sort de comptar amb una americana que al 1978 ja es va enamorar d'aquest entorn i va decidir fer estades temporals, però continuades. La que era filòloga es va convertir en historiadora al parlar amb els veïns i veïnes i començar des de 1988 i 1991-92 –amb les beques

de la fundació Rockefeller i la Fundació Nacional d'Humanitats— a interrogar eixes veus, eixes experiències tant impactants, que ara, amb la publicació del llibre, ixen a la llum. El mateix li va passar a l'historiador francès Pierre Vilar: era geògraf i va vindre a Barcelona en el període de la Guerra Civil i quan va veure l'entusiasme nacionalista dels catalans, va fer la seva tesi sobre els orígens històrics d'aquesta consciènciació.

L'historiador Sánchez Cervelló, de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, en la presentació de l'obra que ressenyem, fa una lloança molt justa a Martha i comença el seu pròleg amb la mateixa afirmació que hem fet nosaltres: els ciutadans i ciutadanes de Càlig es deuen sentir molt orgullosos de tindre una cronista estrangera tant respectuosa amb els records del poble, tant des de la vessant conservadora com revolucionària, amb l'exercici de una metodologia cuidada, científica i rigorosa, fruit de fer moltes entrevistes amb temps i paciència, durant més de vint-i-cinc anys. Igual que li ha passat a Martha, multitud d'hispanistes han quedat enlluernats per l'experiència revolucionària de la Guerra civil: Gerald Brenan, Ronald Fraser, Paul Preston, Walther Bernecker, Jacques Maurice...

En un recent article publicat per la revista d'Història Contemporània Ayer, l'historiador Luis Martínez del Campo, de la Universitat de Saragossa, ha destacat que els més actius i

influent hispanistes han sigut els anglesos, francesos i nord-americans. Ja al segle XVII i XVIII viatgers procedents de les Illes Britàniques van recórrer Espanya i l'interès per la cultura i les llengües castellana, catalana o gallega van començar amb el Romanticisme. Varies causes van contribuir a aquesta atracció per la cultura hispànica: l'alçament de totes les capes socials d'Espanya contra Napoleó i les seves gestes heroiques. La francesa duquessa d'Abrantes conta en el seu viatge la gesta de Dolores en un poble d'Extremadura, moren el fill i el pare i ella enverina amb el vi a diversos soldats francesos. Un altre motiu és el component exòtic i indòmit dels personatges populars: els bandolers que roben als rics per a donar als pobres; els guerrillers; el torero i la seua valentia; Carme la cigarrera, protagonista de l'òpera de Bizet. Com comenta l'historiador Carlos Serrano es desvetlla "La naturaleza erótica, la singularidad étnica y el colorido propio de la parte subdesarrollada del sur de Europa". Stendhal, Víctor Hugo, Prosper Mérimé, Gautier, Alejandro Dumas, Laborde, Edgard Quinet, Flaubert, George Sand... mostren una fascinació per la cultura espanyola.

En l'actualitat també trobem altres hispanistes romàntiques, com és el cas que vaig llegir en la premsa d'Anna Kemp, anglesa, que viu en l'Alpujarra de Granada i havia aconseguit que tots els veïns i veïnes del poble col·laboraren en la construcció d'un teatre

a l'aire lliure per a representar en estiu i primavera les obres de Federico García Lorca.

Podem situar a Martha en l'àmpli llistat de romàntics i romàntiques que els agrada Espanya i els atrau la seva història i cultura. En el llibre de Martha encontrem que li captiva lo local, la màgia, el món mític dels contes de Càlig. Ella comenta que li recorda les històries de la seva àvia sobre la vida rural d'Indiana després de la guerra civil dels Estats Units. En certa manera, en els primers capítols intenta rescatar la cultura oral dels pobles agraris, on no havien llibres en les cases i es codificaven verbalment les experiències. En aquestos primers relats, ens revela la realitat de la misèria, malalties com el còlera, tifus, mortalitat molt temprana i situacions extremes com la dona vídua, amb tres fills, que deixa la xiqueta abandonada en l'estació de Vinaròs perquè no pot alimentar-la.

La gran atracció que Martha sent per l'anarquisme, transformador del món, es mostra en el relat minuciós que fa en diversos capítols de l'arribada de la Segona República i sobretot de la Guerra civil quan afirma que "Al estallar la guerra las ideas se convierten en acciones". Molts veïns i veïnes de Càlig somien en tindre una vida millor, major educació, uns sous més dignes i un món menys competitiu i més preocupat per les necessitats humanes. L'autora desgrana com es va organitzar la col·lectivitat a Càlig

de la mà dels seus amics anarquistes: Amador Bonet, José Manuel Borrás i Joaquín Querol. Intenta demostrar que la violència no la van exercir tots els anarquistes, ni tots els que van muntar la col·lectivitat i altres accions revolucionàries.

La minuciositat científica de Martha fa que contínuament investigue per mitjà de les entrevistes orals els motius de la mobilització revolucionària de Càlig. I apareix la misèria. Els xiquets que arplegaven fem pels camins per a l'adob; les actuacions del cacic; el sou miserable per a les dones que treballen l'ametlla (6 quinzets al dia i 12 hores de treball. En les seves reivindicacions demanen dos pessetes i 8 hores de treball). Davant de la necessitat, moltes famílies emigren a França i comproven com allà la democràcia és més sòlida i la llibertat i els drets naturals són més respectats que a Espanya, l'educació arriba fins i tot a les capes populars. La consciència revolucionària es desenvolupa a França quan veuen el contrast amb Espanya. Per la crisi del 29 han tornat molts de França i quan s'instaura la democràcia en la Segona República creuen que hi ha que començar la revolució.

Martha també troba una altra causa de la mobilització política i és la familiarització amb fullets i llibrets populars anarquistes. "La lectura los hace revolucionarios, y cuando estalla la guerra todos se alistán para defender la República y luchar contra

el fascismo". Un dels protagonistes del llibre, Amador Bonet, conta que repartien revistes pels pobles del voltant (Cervera, Canet, Traiguera) en bicicleta: revistes *Agitación* de Vinars, *Tierra y Libertad* de València o *Solidaridad Obrera* de Barcelona. De Màlaga arriben refugiats a Càlig i munten una escola racionalista que els ensenya teories revolucionàries. També l'emigració a Barcelona i altres pobles de Catalunya els ha conscienciat per a passar a l'acció.

En definitiva, l'autora del llibre que ressenyem ens ha donat moltes contestacions sobre els factors que expliquen la gran mobilització que diversos pobles del Baix Maestrat van dur a terme per a canviar una societat que no volien i ens ha presentat les accions que van emprendre per a realitzar la seva utopia.

Hi ha que reconèixer que Martha Heard va ser pionera en l'utilització de les fonts orals. Als anys setanta li van qüestionar aquesta tècnica en algunes universitats d'Espanya. Actualment s'ha demostrat la gran vàlua de la seva pràctica per a conèixer la repressió de les dictadures, la vida quotidiana, el dolor de les guerres o els canvis socials, culturals i la manera de viure de les classes populars en moments revolucionaris. Els invite a que s'endinsin en les transformacions de tot tipus que es van produir durant la Guerra civil a Càlig a partir de diverses entrevistes orals, sempre contrastades amb altres fonts, i que ens

demostra que aquesta font és imprescindible i un privilegi de la Història Contemporània que ens apropa de manera més profunda en les actuacions dels subjectes anònims, que com, a hores d'ara, s'ha demostrat són igual o més importants que els subjectes públics per a comprendre el canemàs de la Història.

ROSA MONLLEÓ PERIS
Universitat Jaume I de Castelló

RAMOS PALOMO, María Dolores (coord.),
Andaluzas en la historia. Reflexiones sobre política, trabajo y acción colectiva, Sevilla, Centro de Estudios Andaluces, 2012, 182 pp.

En junio de 2012 se organizó en Málaga el cuarto de los talleres científicos que desde febrero de 2011 impulsa el Seminario Permanente de Historia Contemporánea de Andalucía, con el objeto de poner en valor y difundir los resultados de la investigación histórica que se realiza en esa comunidad autónoma. En esta ocasión, la reunión se dedicó a los avances logrados en los estudios de historia de las mujeres y de género, realizados con la premisa de que las diferencias entre lo masculino y lo femenino se construyen histórica, social y culturalmente. Bajo la dirección de María Dolores Ramos, catedrática de la Universidad de Málaga, los textos presentados fueron debatidos por un grupo de especialistas